KALLE NORWALD

Undervisa om sexualitet, samtycke och relationer

– integrera i alla ämnen

GOTHIA KOMPETENS

KALLE NORWALD

Undervisa om sexualitet, samtycke och relationer

– integrera i alla ämnen

GOTHIA KOMPETENS

Innehåll

Varför sexualitet, samtycke och relationer i skolan? 5
Om boken 7
Om författaren 9

1. Sexualundervisningen då och nu 10
Dagens sexualundervisning 14
Skolans ansvar och styrdokument 22

2. I klassrummet 28
Grundläggande begrepp 29
Konkreta arbetssätt 49
Lärarens betydelse 53
Kritisk och medveten om normer 56
Medvetenheten hjälper *och* stjälper 60
Gör eleverna delaktiga 64
Snacka schysst 67

3. Teman och fördjupningar 74
Relationer 75
Pornografi 79
Sexuellt överförbara infektioner 82
Abort 86
Känslor 88

4. Ämnesintegrerad sexualundervisning 94
Matematik 96
Svenska och svenska som andraspråk 101
Engelska och moderna språk 108
Samhällsorienterande ämnen 112
Geografi 112
Historia 115
Religionskunskap 121
Samhällskunskap 130
Naturorienterande ämnen 137
Biologi 137
Fysik 146
Kemi 150
Teknik 155
Idrott och hälsa 157
Musik 164
Slöjd 167
Bild och form 171
Hem- och konsumentkunskap 177
Ämnesövergripande undervisning 181

Slutord 185
Referenser 186
Bilaga 189
Lästips 191

Historia

Mänsklighetens historia är *fylld* av sexualitetsrelaterade händelser. Genom att förstå vår historia kan vi förstå vår nutid och eventuellt även ge oss på en gissning om framtiden.

Vi lever alltid i »den mest upplysta av tider« och ser tillbaka på människor i historien som mindre vetande än nu. Och så är det ju av logiska skäl. Vi har alltid saker att lära oss om vår nutid och kan på så vis korrigera våra bilder av den tid som har passerat, och vi kommer att fortsätta så även imorgon.

Med hjälp av olika historiska källor kan dina elever få förståelse för utvecklingen när det kommer till perspektiv på sexualitet. Levnadsvillkoren utifrån kön och sexualitet har varierat över tid och är något som ni kan utforska utifrån en tidsaxel. Olika strömningar av nya idéer kommer och går och påverkar våra perspektiv.

Med det historiska perspektivet blir de sexuella skiftningarna tydliga och att vi alla, oavsett kön, ålder, klass och etnicitet, många gånger förtrycks och förtrycker. I kursplanen för historia står det även att historia både är ett humanistiskt och samhällsvetenskapligt ämne och ska behandla individens egna villkor och samhällets förändringar över tid.

Fördjupa er i sexualundervisningens historia

Politik, demokrati och organisationer leder till att vi människor förenar oss och arbetar för det vi tror på. Detta gäller självfallet även i sexualitetsrelaterade frågor såsom allmän rösträtt, aborträtt, könsneutral äktenskapsbalk samt rätten till familjeplanering och preventivmedel.

Med dessa kunskaper blir förändringarna över tid kring teman om jämställdhet och sexualitet tydlig. Det blir särskilt tydligt när vi tittar på minoritetsgrupper såsom de som bryter mot normer kring sexualitet, kön, ålder, etnicitet och/eller klass. Sanningen är ju den att det som historiskt sett har varit framgångar för den tiden har lett till stora framgångar för oss idag.

Denna bok är ett konkret exempel på det. Hur hade det varit om vi inte hade arbetat fram förslag och konkreta metoder för skolundervisning i sexualitetslära? Och hur hade det sett ut om jag inte hade haft möjlighet att skriva den här boken?

Sverige var som tidigare nämnt först i världen med obligatorisk sexualundervisning, i sig ett spännande ämne att fördjupa sig i under historielektionerna.

Frågor att diskutera:

- Hur ser vägledningen ut i de ursprungliga handledningarna för sexualundervisningen i skolan?
- Vad var viktigt när de första skrifterna gjordes? Har detta utvecklats, bytts ut eller kvarstått?

Tydliggör rättigheternas skörhet

Det är lätt att ta vissa av våra rättigheter för givna. När vi blickar i backspegeln kan vi dock se att rättigheter är lite som en färskvara som vi behöver värna om. Det finns nationer världen över vars juridik och rättigheter har ändrats för att passa den nuvarande politiken, och med det tagit vissa gruppers rättigheter ifrån dem.

Se exempelvis på landet Polen. Fri abort blev tillåtet enligt lag i Sverige år 1975, och innan dess åkte många svenskar till just Polen för att genomgå abort. Där var lag-

stiftningen mer generös än i Sverige. I skrivande stund har dessa nationer bytt roll, idag är Sveriges abortlagstiftning mer omfattande i jämförelse med Polen.

Abort är med andra ord inte en rättighet vi kan ta för given för all framtid. Under de sista veckorna i valrörelsen år 2018 blev det till exempel en fråga om svensk aborträtt ska se ut som den gör idag eller om tiden för den fria aborten ska kortas ned. Nu blev det inte så, men det här är ett konkret exempel på hur vi nästan aldrig kan ta våra rättigheter för givna, och historien är full av sådana exempel.

Frågor att diskutera:

- Hur är inläggen i sociala medier under hashtaggen #ståuppförabor trätten, #metoo eller liknande utformade? Vad är det för ord som används för att beskriva läget i dessa frågor?
- Vem skapar rättigheterna, och hur kan de raderas/omformuleras?

Belys genusnormers för- och nackdelar

Ett sätt att belysa individens egna villkor och samhällets förändringar över tid kan vara att se vem, vad eller vilka som tillskrivs egenskaper som exempelvis »kvinnlig« och »manlig« för att göra genusnormer tydliga och hur dessa har förändrats.

Kvinnokampen har tagit många krafttag och åstadkommit många förändringar som du kan ta upp under historielektionerna. Hade det inte varit för kvinnokampen hade historien ur många perspektiv stått stilla.

Samtidigt är det många som tjänar på de rådande normer. Att tillhöra ett manligt kön och identifiera sig med det, samtidigt som en är heterosexuell och medelålders,

har många fördelar på flertalet plan: exempelvis ekonomiskt, politiskt och socialt.

Låt eleverna till exempel titta lite närmare på den rörelse som kallas för 68-rörelsen som kom att påverka oss på fler än ett sätt under 60- och 70-talet, bland annat i Sverige. 68-rörelsen är ett samlingsnamn på en rad olika rörelser som var aktiva i syfte att ändra våra perspektiv på demokrati och frihet.

Frågor att diskutera:

- Vem tjänar på att tillhöra normen?
- Vad finns det för risker med att falla utanför normen?

Synliggör dem som bryter mot normer

Frågor om hbtq+ är som sagt ett tema som eleverna själva efterfrågar i undervisningen (se s. 19), och detta kan du inkludera i historielektionerna när du exempelvis undervisar om andra världskriget. Under kriget var homosexuella personer en särskilt utsatt grupp, precis som judar. Judar fick davidsstjärnor fastsydda på sina overaller i koncentrationslägren och homosexuella fick en rosa triangel som tydligt visade hur det kom sig att de var där.

Orsaken att även homosexuella personer (främst män) förföljdes var att de ansågs klena och oförmögna i jämförelse med heterosexuella när det kom till att försvara nationen Tyskland. Männen skulle bli medvetna om att deras sexualitet inte var bra i detta syfte, bli mer *rasmedvetna* som det kallades. Lesbiska kvinnor ansågs inte utgöra ett lika stort hot, men fick en svart triangel istället för en rosa för att synliggöra det asociala beteende som deras sexualitet ansågs leda till.

Ytterligare ett exempel att ta upp i samband med histo-

rieundervisningen under temat hbtq+ är självaste Priderörelsen. Många av oss har sett någon form av Prideparad eller modernt firande av allas rätt till kärlek och sin sexualitet samt att kunna leva utifrån den könsidentitet en har. Men hur startade allt egentligen?

Det brukar sägas att den moderna Priderörelsen har sitt ursprung i Stonewall-upproret. Detta ägde rum år 1969 i New York och var en reaktion på polisens förföljelse och systematiska trakasserier av barer och klubbar som riktade sig till hbtq-personer. På den tiden var det olagligt för människor att klä sig i det motsatta könets klassiska attribut, vilket polisen försvarade sitt agerande med genom att utsätta gästerna för övervåld och trakasserier tillsammans med misstankar om brott mot alkohollagen i lokalen.

En kväll började gästerna på klubben Stonewall att göra motstånd mot polisernas beteende. Det sägs att den som inledde motståndet var transpersonen och dragartisten Marsha P Johnson, som inspirerade de andra gästerna att göra detsamma. Poliserna drog sig då tillbaka, vilket blev startskottet för ett flera dagar långt uppror mot det förtryck som många levde under.

Upproret resulterade inte bara i förändringar i de juridiska ramarna och sociala normerna, utan ligger även till grund för det internationella arbetet som många organisationer jobbar utifrån i arbetet mot minskad diskriminering och hat mot hbtq-gruppen samt spridandet av de budskap som Priderörelsen arbetar för.

Frågor att diskutera:

- Hur tror ni det kommer sig att just sexualitet och kön väcker så starka reaktioner hos världsledare och övriga samhället?

- Varför uppmärksammas Pride varje år världen över? Skiljer sig uppmärksamheten åt beroende på var den hålls, och i så fall varför?

Ifrågasätt vår föreställningsvärld

Ett begrepp som jag tycker är spännande i det här sammanhanget och som kan diskuteras i klassrummet är *etnocentrism*. Vi människor har en tendens att tycka att den grupp vi själva tillhör är den som bör anses vara måttstocken över vad som är normalt eller normativt.

Uppdelningar och värderingar som dessa är egentligen något vi har sysselsatt oss med under hela historien. Detta är ett bekvämt sätt att försvara det egna och fördöma det andra. I praktiken är det just denna uppdelning som har skapat så många konflikter genom historien – den mellan *oss* och *dem*.

Onani är ett konkret exempel på en uppdelning där människor historiskt sett har haft ett fördömande förhållningssätt och även gått med övertygelsen att de som onanerar kommer att få allt ifrån håriga handflator och skolios till ensamhet och slut på könsceller. Idag är läget annorlunda då forskning har visat att onani har den motsatta effekten, att det faktiskt är gott för hälsan att ha självsex om en själv vill det. För här gäller samtycke på ett annat plan, samtycket till sig själv.

Frågor att diskutera:

- Varför pratar en del fortfarande om onani som något negativt trots att forskningen säger annorlunda?
- Vilka beteenden som vi sysselsätter oss med idag kan vi komma att se annorlunda på om fem, tio, 50 och 100 år?

Sverige var först i världen med obligatorisk sexualundervisning år 1955. Mycket har hänt sedan dess, både i samhället och inom skolans värld.

Många lärare uppger att de känner en osäkerhet inför att arbeta med sexualitetsrelaterade teman då de saknar utbildning i sexualitetslära. Ändå förväntas de enligt läroplaner och styrdokument att undervisa i just det. Utifrån forskning och vardagsnära situationer exemplifierar Kalle Norwald hur du som lärare kan inkludera sexualitet, samtycke och relationer i din undervisning, utan att krångla till det. Boken lyfter ämnen som eleverna själva efterfrågar: relationer, pornografi, sexuellt överförbara infektioner, abort och känslor.

Kalle Norwald är auktoriserad socionom och sexologisk rådgivare med grundläggande utbildning i psykoterapi. Idag arbetar han som terapeut inom psykoterapi med sexologiskt fokus samt med utbildning för skolelever och yrkesgrupper som möter sexualitet i sin yrkesutövning, däribland lärare och pedagoger. Kalle Norwald är även flitigt anlitad i tv och andra medier där han besvarar frågor om sexualitet, samtycke och relationer.

gothiakompetens.se

ISBN 978-91-7741-267-0

9 789177 412670